

ДИНАМІКА ІМЕННИКА СЕЛА ГОРОДОК КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1860–2023 РОКИ)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811.161.2'81'373.23:711.437(477.82)

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).264–271

Кравченко Л., Борисюк А. Динаміка іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860 – 2023 роки); кількість бібліографічних джерел – 8; мова українська.

Анотація. Дослідження власних назв мешканців сіл і містечок задля виявлення специфічних рис, регіональних ознак українського іменника, зокрема й розвитку системи особових імен людей одного волинського села впродовж майже двох століть, є актуальним і важливим завданням української антропоніміки.

Мета статті – аналіз динаміки іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області. Завдання – простежити якісні й кількісні зміни іменника з 1860 по 2023 роки. Матеріалом дослідження стали 242 імені й 1853 їхні ім'яжитки, джерелами – дві погосподарські книги села 1948 та 2023 років.

Огляд змін іменника в межах трьох хронологічних зрізів (I – 1860–1939 рр.; II – 1940–1990 рр.; III – 1991–2023 рр.) показав, що кожен період має свої унікальні оніми, хоча спільною рисою для всіх є домінування традиційних християнських імен (*Микола* (66 ім'яжитків), *Анна* (*Ганна*) (65), *Іван* (63), *Олександр* (59), *Марія* (58)). Це можна пояснити пізнім відходом від церковної традиції вибору імені дитини, аж після 1939 року. З цим пов'язана і відсутність у іменнику села, на відміну від загальнонаціонального, антропонімів, присвячених революційним подіям початку ХХ ст.

Спільними ознаками із загальнонаціональним іменником можна вважати втрату давніх назв (*Калістрат*, *Мотруна*) і збіднення іменника (48 імен ідентифікували 322 чоловіків та 39 імен – 318 жінок) у другому періоді, а також розширення репертуару імен за рахунок запозичень (*Евеліна*, *Еріка*, *Ліана*) і повернення стародавніх українських імен (*Дем'ян*, *Тимофій*, *Меланія*, *Серафима*) у третьому. Запозичення здебільшого поповнюють жіночий іменник села (*Вероніка* (2), *Каріна* (4), *Маргарита* (3), *Яна* (2) *Аделіна*, *Божена*, *Емілія*, *Ніка*, *Суламита*), тоді як чоловічий залишається традиційним.

Отже, іменник села Городок має як загальнонаціональні, так і регіональні особливості та є складником антропонімії Волині й загалом України. Він повністю відповідає загальноукраїнській тенденції до стабілізації та вироблення власних смаків.

Ключові слова: антропонім, особове ім'я людини, найуживаніші імена, рідковживані імена, частотний десяток імен, динаміка іменника

Постановка проблеми. Сьогодні вкрай важливо вивчати кількісний та якісний склад національного іменника, його динаміку й зміни, оскільки імена людей репрезентують не тільки окрему родину, а й цілу країну. А це не можливо зробити без комплексного дослідження антропонімійних систем окремих регіонів.

Потреба у вивченні власних назв людей окремих населених пунктів задля виявлення специфічних рис та регіональних ознак української антропонімії, порівняння їх з антропоніміконами інших територій зумовила вибір об'єкта дослідження. Детальний опис складу, змін і розвитку іменника одного волинського села допоможе доповнити антропонімійну картину України, а також сприятиме подальшому науковому вивченню регіональних іменників. Ця стаття присвячена аналізу динаміки іменника одного волинського села і є логічним продовженням опису його складу, поданого в попередній нашій публікації [Кравченко, Борисюк 2023]

Аналіз досліджень. В українській антропонімії є чимало праць, присвячених особовим іменам людей. Складу та динаміці іменника присвячені праці Г. Кравченко (іменник Донецька), Т. Буги (сільський іменник Центральної Донеччини), С. Павелко (іменник Косова), Н. Свистун

(іменник Тернополя), І. Скорук (іменник Луцька), а соціо- та психолінгвістичному аспекту вивчення системи імен – праці С. Брайченко, О. Михальчук, І. Мельник.

Антропонімія Волині як на історичному, так і на сучасному матеріалі представлена в дослідженнях українських лінгвістів: А. Матвієнка (Західна Волинь ХVІ ст.), Г. Аркушина, В. Шульгача, Л. Лісової, Н. Шульської, І. Скорук, О. Хвищук, а також польських: Е. Рудольф-Жолковської, Е. Вольнич-Павловської, І. Митнік. Однак ці праці здебільшого присвячені південній, центральній та західній частині Волині. Ми ж зосередили свою увагу на дослідженні іменника села східної частини сучасної Волинської області.

Мета статті – аналіз динаміки іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області, а її **завдання** такі: зібрати фактичний матеріал й укласти покажчик власних особових імен мешканців села; простежити якісні й кількісні зміни іменника села з 1860 по 2023 роки та виявити загальнонаціональні тенденції й регіональні особливості його розвитку.

Джерельною базою дослідження стали два офіційні документи: погосподарська книга Гороцької сільської ради на 1948 рік (258 облікових

листів, які позначають 258 господарств) та погосподарська книга Городоцького старостинського округу на 2023 рік (361 обліковий лист, який позначає 332 домогосподарства). Це документи первинного обліку, у яких міститься інформація про членів сім'ї кожного господарства (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, національність, освіта, професія, місце роботи), земельний наділ, наявний у користуванні реманент, різні типи будівель, худобу тощо.

Погосподарська книга села на 1948 рік була першим документом обліку господарств і мешканців після створення в селі радгоспу. У книзі зафіксовано 967 осіб 1860–1948 років народження. В усіх них зазначена національність «українець», оскільки ці записи були зроблені ще до масштабних міграційних процесів II пол. XX ст. Згідно з інформацією з погосподарської книги, наданою Городоцьким старостинським округом станом на 01.01.2023 року, у селі фактично проживає 939 осіб, із них людей працездатного віку – 57%, дітей та молоді до 23 років – 26%, а пенсіонерів – 17%.

Загалом у двох погосподарських книгах записи охоплюють час народження мешканців з 1860 року по 01.01.2023 року. Хронологічні межі досліджуваного іменника умовно можна розширити ще на 20–40 років, якщо брати до уваги й імена по батькові, зафіксовані в книзі 1948 року, які ми теж враховували в описі чоловічих імен, коли йшлося про оніми, що вже вийшли з ужитку і які ми реконструювали лише з імен по батькові.

Фактичний матеріал дослідження – 242 неповторюваних власних особових імені (106 жіночих та 136 чоловічих), які ідентифікували 1853 мешканців села Городок, а також 14 іменних основ, зафіксованих у неповторюваних іменах по батькові.

Методи та методика дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи: описовий і його основні прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, які дозволяють виявити, систематизувати й проаналізувати склад іменника; зіставний і статистичний – для аналізу змін та динаміки в іменнику, а також для кількісного й відсоткового вираження різних груп імен та ім'явжитків.

На першому етапі дослідження за допомогою суцільного відбору з погосподарських книг ми написали прізвища, імена, по батькові всіх мешканців села із зазначенням дати їхнього народження, на основі чого була створена база даних. На другому етапі шляхом серійної вибірки та кількісних підрахунків онімів укладено покажчик особових імен, де зазначено офіційне ім'я з усіма його варіантами й вказівкою на кількість ім'явжитків. На третьому й четвертому етапах на основі створеної бази даних був здійснений аналіз якісного та кількісного складу іменника на трьох хронологічних зрізах, визначених відповідно до знакових подій та соціальних зрушень у селі впродовж двох століть.

Виклад основного матеріалу. Українське село Городок на Волині відоме ще з часів Київської держави. За свою багатовікову історію розвитку воно неодноразово потрапляло під владу інших дер-

жав, зокрема Речі Посполитої (XVI ст.), Російської імперії (XVIII ст.), польської, радянської, німецької і знову радянської окупаційних влад (впродовж I пол. XX ст.). Усі ці події не могли не позначитися на антропоніміконі села. Однак іменник села аж до середини XX ст. залишався традиційним, змінюватися він почав лише після Другої світової війни. Оскільки досліджуваний матеріал охоплює майже два століття, то, щоб простежити кількісні та якісні зміни в іменнику, ми спочатку проаналізували його склад [Кравченко, Борисюк 2023], а вже потім – динаміку.

Динаміку іменника ми змогли проаналізувати, спираючись на створену нами базу даних, а також на укладений нами покажчик імен. У роботі ми зберегли орфографію погосподарських книг тих імен, що вказані українською мовою, а тих, що написані російською, – зазначили лише український інваріант. Варіанти імен виникали передусім через технічні чи граматичні помилки секретаря сільської ради, який вів погосподарські книги.

1. Якісні та кількісні зміни іменника села Городок з 1860 по 2023 рік

Функціонування власних імен залежить не тільки від мовних законів, але й від різних позамовних чинників – соціально-історичних, культурних, правових. Суспільні зміни найчастіше відбиваються на особових іменах людей. Одні оніми не витримують суспільних зрушень, поступово набувають статусу маловживаних та рідкісних і зникають, а інші, навпаки, успішно проходять випробування часом і активно вживаються в антропоніміконі довго.

Динаміку іменника, як правило, досліджують на матеріалі, вибраному з метричних книг або актових записів про народження дітей, ділять його на хронологічні зрізи за роками новонароджених з кроком у 10 років і за допомогою кількісних та статистичних підрахунків описують зміни в ньому [Буга 2013, с. 21–24; Павелко 2003 с. 77–78; Свистун 2017].

Щоб здійснити комплексний огляд динаміки антропонімікону села Городок, недостатньо двох джерел, що фіксують населення села станом на 1948 та 2023 рр. Проте на основі погосподарських книг ми можемо в загальних рисах окреслити процес еволюції іменника та простежити найяскравіші зміни в ньому.

Для цього за роками народження мешканців села, зареєстрованих у двох погосподарських книгах на 1948 та 2023 роки, ми виділили три хронологічні зрізи, пов'язані з основними екстралінгвальними чинниками розвитку іменника – історією та соціально-політичними процесами в житті села:

I зріз – 1860–1939 рр. – дорадянський період;

II зріз – 1940–1990 рр. – радянський період;

III зріз – 1991–2023 рр. – період незалежної України.

Скориставшись методикою хронологічних зрізів, виявили наскрізні імена (ті, що вживаються на кожному зрізі), переривчасті (ті імена, що зникають на якомусь зрізі, а потім з'являються знову) та разові (наявні лише на одному зрізі), а за допомогою

кількісно-якісного методу визначили найуживаніші імена, або частотний десяток, широкоживані, маложивані та одиничні імена.

Християнські канонічні імена становлять основу як чоловічого, так і жіночого іменника села Городок та домінують на всіх досліджуваних хронологічних зрізах.

Нижче окремо подаємо описи чоловічого та жіночого іменників.

2. Чоловічий іменник села Городок (1860–2023 рр.) за двома погосподарськими книгами нараховує 136 власних імен, якими було названо 884 особи. Він має досить розмаїтий репертуар, який під впливом різних чинників помітно змінюється протягом 160 років. Із розвитком іменника деякі чоловічі імена набувають ще більшої популярності, а деякі – зовсім виходять із ужитку.

I хронологічний зріз охоплює період з 1860 по 1939 рік та характеризується активними політичними й суспільними процесами в селі: панування Російської імперії, Перша світова війна, національно-визвольні змагання 1917–1921 рр., зміна влади з російської на польську, у 1939 – на радянську, Друга світова війна, німецька, а потім знову радянська окупація.

Обидві війни завдали не лише великих матеріальних та економічних втрат, але й негативно позначилися на демографічній ситуації. Станом на 1948 рік у селі залишилося лише 19 чоловіків та 37 жінок, які народилися в проміжку з 1910 по 1919 рік. Це пов'язано з низькою народжуваністю в період Першої світової війни, з десятками загиблих та зниклих безвісти, а також із убитими місцевими жителями села, через яке проходили шляхи Другої світової війни. Чоловіки, народжені в зазначений період, мали 21–31 рік, а тому передусім були мобілізовані до війська. У післявоєнний час у Городку траплялися випадки смертей від голоду, а навесні 1947 р. район сколихнула ще й епідемія тифу. Для порівняння: у погосподарській книзі 1948 року зафіксовано 122 особи 1900–1909 років народження та 177 осіб 1920–1929 років народження.

Війни позначилися й на етнічному складі села. Уся община євреїв, яка проживала тут щонайменше кілька сотень років, у 1939 р. встигла виїхати перед загрозою з боку німецької армії, не залишивши по собі ніякого сліду, зокрема й в антропоніміконі села.

За погосподарською книгою 1948 року в селі проживало 369 чоловіків, яких ідентифікували 105 різними особовими іменами, що становить 77,2% від загальної кількості неповторюваних чоловічих імен в іменнику села.

До першого десятка найуживаніших імен належать: *Іван* (36)¹, *Григорій* (20), *Петро* (13), *Дмитро* (11), *Сава* (10), *Гнат* (9), *Микола* (9), *Нікіфор* (6), *Семен* (6), *Юхим* (6). Усі вони, окрім *Миколи*, *Івана* та *Дмитра*, у наступні періоди втратили свою популярність, а значна частина їх зовсім виїшла з ужитку, зокрема *Сава*, *Гнат*, *Нікіфор*, *Се-*

мен, *Юхим*. Оними *Григорій* і *Петро* продовжили функціонувати як маложивані й були зафіксовані лише на наступному хронологічному зрізі.

Чоловічий іменник цього періоду характеризується унікальним репертуаром власних імен, які в наступних періодах не функціонували. Такі антропоніми називають разовими [Буга 2013, с. 22]. Це 38 одиничних імен: *Автоном*, *Арсен*, *Архип*, *Вавдій*, *Вакула*, *Влас*, *Гліб*, *Гурій*, *Георгій*, *Дем'ян*, *Дорофей*, *Євмен*, *Зіновій*, *Зосим*, *Ларіон*, *Калина*, *Кирик*, *Кіндрат*, *Корній*, *Лев*, *Лігвін*, *Міна*, *Мойсей*, *Нестер*, *Окантій*, *Олисей*, *Омелян*, *Онуфрій*, *Остан*, *Панас*, *Платон*, *Северян*, *Феодосій*, *Ферапон*, *Харитон*, *Явтух*, *Ярмолай*. А також тут є 41 ім'я, що фіксується від 2 до 4 разів, проте пізніше теж виходить з ужитку: *Ананій* (3), *Андронь* (2), *Архип* (4), *Герасим* (2), *Гордій* (2), *Гаврило* (3), *Давид* (3), *Дементій* (2), *Євсей* (2), *Захар* (2), *Іїов* (3), *Йосип* (2), *Карп* (2), *Касіян* (2), *Кирило* (3), *Клим* (3), *Кузьма* (4), *Лазар* (3), *Маркіян* (2), *Мартин* (3), *Мефодій* (3), *Микита* (4), *Наум* (2), *Омелян* (2), *Онисим* (2).

У сільському іменнику Донеччини кінця XIX – початку XX століття (до 20-х років) ці імена також були маложиваними і разовими, хоча частина їх зазначена як переривчасті імена, які час від часу поверталися в іменник (*Арсен*, *Дем'ян*, *Лазар*, *Лев*, *Феодосій*) [Буга 2013, с. 54–57] як данина моді на старовинні імена або як данина традиції називати дитину на честь родичів. Це свідчить про спільні ознаки розвитку чоловічого іменника села із загальнонаціональним іменником.

Нагадаємо, що в період 1917 р. – 20–30-х рр. XX ст. на тій частині України, що була вже в складі УРСР, тривала «іменна повінь», характерною ознакою якої було розширення репертуару особових імен за рахунок новотворів і запозичень [Кравченко 2014, с. 43]. Але Західна Волинь разом із селом Городок у той час знову опинилася під владою Польщі (1921–1939 рр.). Церква перейшла до рук католицького ксьондза, і можемо припустити, що її роль лише зросла, оскільки серед багатьох одиничних та маложиваних імен досліджуваного періоду є чимало разових, тобто тих, що були використані саме в це двадцятиліття, наприклад: *Ларіон*, *Йосип*, *Мойсей*, *Лазар*, *Онисим*, *Онуфрій*, *Тихон*, *Платон*, *Феодосій* та деякі інші.

Хронологічні межі цього періоду значно розширюються, десять на 20 чи 40 років аж до 1820-х – 1840-х років, якщо брати до уваги реконструйовані з основ імен по батькові чоловічі разові маложивані імена: *Калістрат* < *Калістратович* (3), *Леонтій* < *Леонтійович* (3), *Лукаш* < *Лукашович* (4), *Іпатій* < *Патійович* (3); одиничні імена: *Афанасій* < *Афанасійович*, *Макар* < *Макаровна*, *Олифер* < *Олиферовна*, *Потан* < *Патаповна*, *Самсон* < *Самсоновна*, *Сила* < *Силовна*, *Супрун* < *Сопрунович*, *Спиридон* < *Спиридонович*, *Тилимон* < *Тилимоновна*, *Фадей* < *Фадейовна*.

Майже всі імена I хронологічного зрізу є християнськими, а отже, можемо стверджувати, що всі чоловічі імена цього періоду відповідають церковній традиції.

¹ Тут і далі в дужках подано кількість вживань інваріанта та варіантів імені протягом хронологічного зрізу.

II хронологічний зріз охоплює 1940–1990 роки, які мешканці села Городок провели під радянською окупацією. Вони знову отримали можливість ходити до православного храму, який знаходився вже в с. Прилісному, але влада почала активно пропагувати атеїзм як новий світогляд і жорстоко карала держслужбовців, школярів-піонерів та їхніх батьків за відвідування церкви. Тому хрещення дітей відбувалося здебільшого таємно вдома, а вінчання стало великою рідкістю. Новонароджених дітей офіційно реєстрували в сільській раді, а імена обирали самі батьки.

На II зрізі простежуємо процес збідніння іменника (48 особових імен (35,3% від загальної кількості неповторюваних чоловічих імен) ідентифікували 322 чоловіків, народжених у цей період), втрату давніх назв та появу автохтонних слов'янських імен композитів і запозичень (наприклад, *В'ячеслав*, *Леонід*).

Найуживанішими були такі імена: *Микола* (48), *Олександр* (38), *Василь* (30), *Сергій* (26), *Володимир* (23), *Іван* (23), *Валерій* (14), *Віктор* (14), *Анатолій* (12), *Андрій* (10). Іменами першого десятка номінували дві третини всіх чоловіків, народжених з 1940 по 1990 рік, що свідчить про значне звуження репертуару чоловічого іменника в цей період, як і в репертуарі загальноукраїнського іменника [Кравченко 2014, с. 45].

Унікальних онімів майже немає: усі імена тут є наскрізними або переривчастими, бо вживалися в I та / або III періодах. Лише слов'янський композит *В'ячеслав* і християнське ім'я грецького походження *Леонід* є разовими, оскільки не фіксуються в інших часових проміжках.

Іменник села Городок II пол. XX ст. відповідав загальноукраїнській тенденції до стабілізації та вироблення власних смаків. У ньому суттєво переважають канонічні імена, зокрема *Григорій*, *Дмитро*, *Михайло*, *Петро*, *Федір* та інші. Попри це, в антропонікон села входять ще й імена інших груп за походженням. Наприклад, до композита *Володимир* додаються *В'ячеслав*, *Ростислав*, *Ярослав*, а також імена скандинавського походження *Ігор* та *Олег*. Незважаючи на своє слов'янське чи норманське походження, усі вони також належать до православних святців. У цей час починають вживатися й імена-запозичення з мов нехристиянських народів, наприклад *Руслан* (з тюркської мови).

На іменник села могли вплинути й масштабні міграційні процеси післявоєнного часу, які тривали на всій території України протягом усього періоду існування Радянського Союзу. Лише в II пол. XX ст. у селі з'являються представники інших народів. Зважаючи на територіальну близькість, найчастіше це були білоруси (*Олег Куницький*), росіяни (*Микола Масетич*), казахи (*Володимир Цан*), азербайджанці (*Лариса Алтухова*). Однак, як бачимо, іменник села вони суттєво не змінили.

III хронологічний зріз охоплює період незалежної України – з 1991 року до сьогодні. У цей час спостерігаємо незначне кількісне розширення іменника порівняно з попереднім зрізом: 49 особо-

вих імен (36 % від загальної кількості неповторюваних чоловічих онімів в іменнику села) було використано для найменування 192 чоловіків 1991–2023 років народження.

До імен першого десятка належать такі оніми: *Олександр* (18), *Андрій* (13), *Богдан* (11), *Максим* (10), *Сергій* (7), *Ілля* (7), *Роман* (7), *Артем* (6), *Тарас* (6), *Юрій* (6).

На III зрізі є чимало ім'явжитків одиниць, не зафіксованих раніше, що свідчить про розширення антропонікону села. Серед таких імен можна виокремити кілька груп:

A. Промовисті християнські імена, які повертаються в загальнонаціональний іменник останніх десятиліть під впливом захоплення старовинними традиційними українськими іменами, поданими у святцях: *Адам* (1), *Данило* (4), *Еліазар* (1), *Єгор* (1), *Марко* (2), *Марк* (1), *Матвій* (1), *Мирон* (1), *Родіон* (1), *Тимофій* (4), *Устим* (1). Ці імена не зафіксовані в першому періоді розвитку іменника села, можливо, через те, що станом на 1948 рік померли їхні носії, але такі імена, зокрема *Марко*, *Матвій* (*Матфей*), *Мирон*, *Родіон*, *Тимофій* (*Тимофей*), відомі як переривчасті (ті, що фіксуються на кількох хронологічних зрізах, зокрема в кінці XIX чи на початку XX ст. і в кінці XX чи на початку XXI ст.) в антропоніконах інших регіонів [Буга 2013, с. 175, с. 176, с. 179, с. 181]. Варто зауважити, що серед аналізованої нами групи імен є також ім'я *Нікіта*, яке вважається російським народним варіантом канонічного імені грецького походження. В українській адаптації воно звучить як *Микита*, і саме в такій формі зафіксоване в іменнику села на I зрізі: *Микита* (2). Цей факт засвідчує модні настрої в назвництві країни і вплив російської мови на загальнонаціональний іменник, що й віддзеркалилося в системі імен села.

B. Слов'янські автохтонні композити: *Владислав* (5), *Мирослав* (1), *Станіслав* (4). Два останні імені не є канонічними, а тому під час здійснення сучасного обряду хрещення дитини з одним із таких офіційних імен у селі найчастіше використовують інше ім'я-композит на -слав (*Ростислав*), записане в православних святцях.

V. Ім'я відкомпозитного походження: *Вадим* (3).

На III часовому зрізі є й переривчасті імена, які зафіксовані на I-му зрізі іменника села, їх немає на II, і вони знову з'являються на III: *Антон* (1), *Артем* (6), *Денис* (1), *Ілля* (7), *Максим* (10), *Назар* (4), *Роман* (7), *Яків* (1). Ці антропоніми також підтверджують загальнонаціональну тенденцію до відродження традиції називати дітей старовинними іменами.

Разом з тим відбувається звуження тієї частини іменника, яка була популярною на II зрізі. Поодинокі випадки вживання імен *Володимир* (1), *Валентин* (1), *Василь* (1), *Віктор* (1), *Олексій* (2) фіксуємо лише в 1990–2000-х роках. На нашу думку, це свідчить про завершення моди на ці імена і вихід їх із розряду популярних. Лише ім'я *Володимир* є прикладом дотримання сімейної традиції

(син *Буцмай Володимир Олександрович*, 2007 року народження та батько *Буцмай Олександр Володимирович*, 1974 року народження).

Отже, чоловічий іменник села Городок різноманітний та динамічний. Найпопулярнішими чоловічими іменами за всі 160 років, які охоплює наше дослідження, стали *Микола* (66), *Іван* (63), *Олександр* (59), *Василь* (55), *Андрій* (40), *Сергій* (39), *Володимир* (27), *Дмитро* (24), *Григорій* (23), *Петро* (19). Простежити зміни в частотному десятку чоловічих імен села можна за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1

Частотний десяток чоловічих імен

№	I хронологічний зріз	II хронологічний зріз	III хронологічний зріз
1.	Іван (36)	Микола (48)	Олександр (18)
2.	Григорій (20)	Олександр (38)	Андрій (13)
3.	Петро (13)	Василь (30)	Богдан (11)
4.	Дмитро (11)	Сергій (26)	Максим (10)
5.	Сава (10)	Володимир (23)	Сергій (7)
6.	Гнат (9)	Іван (23)	Ілля (7)
7.	Микола (9)	Валерій (14)	Роман (7)
8.	Нікіфор (6)	Віктор (14)	Артем (6)
9.	Семен (6)	Анатолій (12)	Тарас (6)
10.	Юхим (6)	Андрій (10)	Юрій (6)

* У дужках подана кількість ім'явжитків.

3. Жіночий іменник села Городок 1860–2023 років налічує 106 власних імен (одне з них подвійне), які ідентифікують 970 жінок. Кожен часовий зріз характеризується своїм неповторним набором антропонімів.

На I хронологічному зрізі (1860–1939 рр.) зафіксовано 65 особових імен (61,3% від загальної кількості неповторюваних жіночих імен), якими було названо 487 жінок. Кількість жіночого населення того часу вища порівняно з чоловічим, що є ознакою демографічних змін після двох світових воєн та інших активних соціально-політичних процесів кінця XIX – початку XX ст. Незважаючи на це, різноманітність жіночого іменника вдвічі менша. Така статистика частково компенсується великою кількістю фонетичних та словотвірних варіантів жіночих імен.

Перше місце серед лідерів займає ім'я *Ганна* (42). Також до першого десятка найуживаніших імен увійшли: *Марія* (39), *Явдокія* (27), *Катерина* (21), *Анастасія* (18), *Мотруна* (17), *Оксана* (16), *Параска* (15), *Ярина* (14), *Ольга* (13). Цікаво, що деякі з них після 1939 року і зовсім зникають з іменника села Городок.

Ми зафіксували також 21 особове ім'я, що вживалося лише в першому періоді: *Агафія* (6), *Агрипина* (11), *Акуліна* (6), *Домна* (5), *Єлизавета* (*Лисовета*) (6), *Єфимія* (8), *Єфросинія* (9), *Зінаїда* (3), *Іуліта* (8), *Лукера* (2), *Лукія* (6), *Марфа* (8), *Мотруна* (17), *Неоніла* (2), *Палагея* (12), *Параска* (15), *Пистина* (4), *Устина* (6), *Феврона* (6), *Федора* (9), *Федоська* (4), *Фекла* (7), *Хартина* (2).

А ще 7 імен є одиничними навіть на цьому зрізі: *Афанасія*, *Капітоліна*, *Ляфірія*, *Палефіра*, *Салимона*, *Синклета*, *Сосанна*.

Як і в чоловічому іменнику села цього періоду, у жіночому переважають канонічні християнські імена. Лише дві назви – *Ляфірія* та *Палефіра* – ми зарахували до групи невизначеної етимології.

Також варто наголосити, що в цей період і в спілкуванні мешканців, і в документах функціонують лише народні варіанти сучасних імен *Анни*, *Ірини* та *Євгенії* – *Ганна*, *Ярина* та *Ювгеня*.

На II хронологічному зрізі спостерігаємо збіднення жіночого іменника, як і чоловічого: 39 особових назв (36,8% від загальної кількості неповторюваних жіночих імен) було використано в 318 ім'явжитках.

До найпопулярніших імен цього періоду належать: *Надія* (34), *Галина* (29), *Тетяна* (27), *Ольга* (23), *Наталія* (21), *Світлана* (18), *Валентина* (16), *Олена* (16), *Анна* (17), *Ніна* (16).

У жіночий іменник 40–90-х роках активніше, ніж у чоловічий, входять нові оніми. Серед них є ті, що вживалися лише в означений період і далі не використовувалися, зокрема імена *Інна* (латинського походження), *Руслана* (тюркське), *Ярослава* (слов'янський композит).

На цьому зрізі з'являються й деякі широкоживані імена, які є модними і частотними в загальнонаціональному іменнику. Із 50-х рр. у селі почали функціонувати оніми *Валентина* (16), *Мирослава* (2); із 60-х – *Світлана* (18); із 70-х – *Алла* (2), *Олеся* (3); із 80-их: *Аліна* (1), *Вікторія* (2), *Юлія* (4). Усі вони продовжили різною мірою вживатися і в наступному періоді.

Під час радянського періоду історії України російська мова постійно здійснювала деструктивний асиміляційний вплив на українську в різних комунікативних сферах. Це не могло не позначитися й на системі іменування українців, які стали захоплюватися російськими варіантами імен, на кшталт *Данііл*, *Михаїл*, *Анюта*, *Васіліса* [Белей 2010, с. 89]. У селі Городок також з'являються документально засвідчені зрусифіковані варіанти особових імен, наприклад *Альона* (2) (рос. Алёна, укр. Олена). Всесоюзні імена починають витісняти попередні українські, адаптовані до місцевої говірки: із 50-х рр. *Ювгеню* заміняє *Євгенія*, а з 80-х рр. *Ганну* – *Анна*.

На III зрізі антропонімікон села знову розширюється. В іменнику вживаються 63 імені (59,4% від загальної кількості неповторюваних жіночих онімів) на позначення 165 жінок. Оскільки цей виділений період найкоротший і кількість народжених поки не така висока, як у попередні періоди, то показники різноманітності імен є досить високими, що свідчить про можливе подальше збагачення іменника новими онімами.

Жіночий антропонімікон часів незалежності охоплює всі групи імен за походженням, а це також є ознакою його розмаїтості.

Найпопулярнішими на сьогодні є жіночі імена першого десятка: *Софія* (10), *Ірина* (8), *Оксана* (7),

Аліна (6), Анна (6), Марія (6), Мирослава (6), Анастасія (5), Богдана (5), Юлія (5). Для порівняння: у міському іменнику Тернополя кінця ХХ ст. широкоживаними були імена Анна, Анастасія, Ірина, Марія, Оксана, Софія та інші [Свистун 2017, с. 71], а в сільському іменнику Донеччини 2000-х років серед найуживаніших названі: Анастасія, Аліна, Ганна Марія, Юлія [Буга 2013, с. 79], що свідчить про спільні тенденції розвитку сільського й міського іменників усіх областей України.

Якісне розширення іменника відбулося завдяки вживанню нових для села імен: Богдана (5), Вероніка (2), Владислава (2), Дарина (5), Діана (4), Іванна (4), Каріна (4), Маргарита (3), Мілана (3), Поліна (2), Соломія (3), Яна (2); а також одиничних: Аделіна, Божена, Валерія, Домініка, Евеліна, Емілія, Еріка, Ліана, Лілія, Ніка, Суламіта. Слов'янські дохристиянські імена композити, на зразок Владислава, Мирослава та інші, стають привабливими й набувають популярності серед мешканців інших регіонів України [Брайченко 2003, с. 15–17].

У 2016 році вперше було зафіксовано подвійне ім'я – Ангеліна-Марія. Наразі воно єдине в селі. В Україні практику подвійного найменування часто фіксують у жіночому іменнику в західних областях, зокрема на Тернопільщині, і пов'язана вона з тим, що ім'я новонародженій дівчинці давали батьки за сімейною традицією (на честь матері і бабусі, двох бабусь) або ж за церковною [Свистун 2001, с. 71], також одне ім'я могли давати батьки, а друге – священник під час хрещення за християнськими святцями [Кравченко 2014, с. 55–56].

У жіночому іменнику села Городок простежуємо тенденцію повернення особових імен з I хронологічного зрізу, як це було і в чоловічому іменнику. Деякі оніми, які раніше мали одиничне вживання, на III часовому зрізі набули більшої популярності, наприклад Ангеліна (3) та Христина (2). Та прикметною ознакою цього періоду є те, що значно частішими стали одиничні вживання давніх імен: Варвара, Дарія, Марина, Мар'яна, Меланія, Павліна, Серафима, Таїса, Уляна. До них належить і модернізований як для Волині варіант імені Степанида – Стефанія. На наш погляд, вживання подібних імен (поки лише одноразово) може бути пов'язане з особистими смаками батьків або укріпленням традиції називати дітей на честь бабусь чи прабабусь.

Водночас простежуємо спад у вживанні деяких із найпопулярніших імен минулого часового зрізу. Наприклад, імена Валентина (1), Ніна (1), Людмила (2) ще фіксуються, але вже не є широкоживаними.

Серед варіантів імен унормовується вживання лексеми Ірина (8) замість Ярина та Олександра (4) замість Ликсendra чи Ликсандра.

Отже, жіночий іменник села Городок також доволі багатий. За весь досліджуваний період (1860–2023 роки) у погосподарських книгах найчастіше траплялися такі імена: Анна (Ганна) (65), Марія (58), Ольга (40), Тетяна (39), Надія (36), Наталія (36), Галина (31), Ірина (Ярина) (29), Олена (29), Катерина (27). Ці імена першого частотного десятка жіночого іменника є традиційними християнськими іменами, практика вживання яких добре усталилася в селі. Частина з них широкоживані на всіх трьох зрізах, а деякі є лідерами й не поступаються своїм місцем і сьогодні. Це можна простежити за допомогою таблиці 2.

Таблиця 2

Частотний десяток жіночих імен

№	I хронологічний зріз	II хронологічний зріз	III хронологічний зріз
1.	Ганна (42)	Надія (34)	Софія (10)
2.	Марія (39)	Галина (29)	Ірина (8)
3.	Явдокія (27)	Тетяна (27)	Оксана (7)
4.	Катерина (21)	Ольга (23)	Аліна (6)
5.	Анастасія (18),	Наталія (21)	Анна (6)
6.	Мотруна (17)	Світлана (18)	Марія (6)
7.	Оксана (16)	Валентина (16)	Мирослава (6)
8.	Параска (15)	Олена (16)	Анастасія (5)
9.	Ярина (14)	Анна (17)	Богдана (5)
10.	Ольга (13)	Ніна (16)	Юлія (5)

* У дужках подана кількість ім'явжитків.

Висновки

Іменник села Городок цікавий своїм якісним і кількісним складом, він відрізняється від загальнонаціонального іменника своїм набором особових імен та динамікою їх уживання.

Огляд динаміки іменника впродовж 1860–2023 рр. із урахуванням дат народження мешканців у межах трьох хронологічних зрізів (I – 1860–1939 рр.; II – 1940–1990 рр.; III – 1991–2023 рр.) показав, що кожен період має свої унікальні оніми та їхні варіанти, хоча спільною рисою для всіх є домінування традиційних канонічних християнських імен, що можна пояснити пізнім відходом від церковної традиції вибору імені дитини під час хрещення, який став можливим лише після зміни польської влади на радянську в 1939 році. З цим пов'язана і відсутність в іменнику села, на відміну від загальнонаціонального іменника, антропонімів, присвячених революційним подіям початку ХХ ст.

Спільними ознаками із загальнонаціональним іменником можна вважати втрату давніх назв і збіднення іменника (48 імен ідентифікували 322 чоловіків та 39 імен – 318 жінок) у другому періоді та розширення репертуару імен за рахунок запозичень і повернення старовинних українських імен (Дем'ян, Матвій, Тимофій, Варвара, Меланія, Серафима) у третьому. Варто зауважити, що запозичення здебільшого поповнюють жіночий іменник села (Евеліна, Емілія, Еріка, Ліана), тоді як чоловічий залишається традиційним.

Загалом іменник села Городок є частиною антропонімії Волині, має свої регіональні особливості і водночас віддзеркалює загальнонаціональні тенденції розвитку.

Література

1. Белей Л.О. Українські імена колись і тепер. Київ: Темпора, 2010. 128 с.
2. Брайченко С. Динаміка дохристиянських найменувань у сучасній суспільній оцінці українців Одещини. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: ТДПУ, 2003. Вип. I. С. 14–18.
3. Буга Т.В. Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець XIX–початок XX ст.): [монографія]. Донецьк: ДонНУ, 2013. 279 с.
4. Кравченко Л., Борисюк А. Іменник села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860 – 2023 роки): склад за походженням. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Вип. 1 (49). Ужгород, 2023. С. 170–176.
5. Кравченко Л.О. Українська ономастика: Антропоніміка: навчальний посібник. Київ: Знання, 2014. 239 с.
6. Павелко С. Динаміка особових імен м. Косова. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: ТДПУ, 2003. Вип. I. С. 77–83.
7. Свистун Н. Динаміка особових імен м. Тернополя. *Наукові записки. Вип. 37. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. С.69–72.
8. Свистун Н. Динаміка широковживаних жіночих особових імен міста Тернополя у другій половині XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. С. 277–280.

References

1. Belei L.O. (2010) *Ukrainian names before and now*. Kyiv: Tempora. 128 s. [in Ukrainian].
2. Braichenko S. (2003) *Dynamika dokhristyianskykh naimenuvan u suchasni suspilnii otsyntsi ukrainsiv Odeshchyny* [The dynamics of pre-Christian names in the modern public assessment of Ukrainians in Odesa region]. *Naukovi zapysky. Serii: Movoznavstvo*. Ternopil: TDPU. Vyp. I. S. 14–18 [in Ukrainian].
3. Buha T.V. (2013) *Dynamika osobovykh imen Tsentralnoi Donechchyny (kinets XIX – pochatok XX st.): [monohrafiia]* [The dynamics of personal pnames in the central Donetsk Region (late 19th and early 20th centuries)]. Donetsk: DonNU. 279 s. [in Ukrainian].
4. Kravchenko L., Borysiuk A. (2023) *Imennyk sela Horodok Kamin-Kashyrskoho raionu Volynskoi oblasti (1860 – 2023 roky): sklad za pokhodzhenniam*. [The proper names of Horodok village of the Kamin-Kashyrsky district of the Volyn region (1860–2023): composition by origin]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Uzhhorod. Vyp. 1 (49). S. 170–176 [in Ukrainian].
5. Kravchenko L.O. (2014) *Ukrainska onomastyka: Antroponimika: navchalnyi posibnyk* [Ukrainian onomastics: Anthroponymy: a textbook]. Kyiv: Znannia. 239 s. [in Ukrainian].
6. Pavelko S. (2003) *Dynamika osobovykh imen m. Kosova* [The dynamics of personal names of Kosova city]. *Naukovi zapysky. Serii: Movoznavstvo*. Ternopil: TDPU. Vyp. I. S. 77–83 [in Ukrainian].
7. Svystun N. (2001) *Dynamika osobovykh imen m. Ternopolia* [The dynamics of personal names of Ternopil city]. *Naukovi zapysky. Vyp. 37. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka. S. 69–72 [in Ukrainian].
8. Svystun N. (2017) *Dynamika shyrokovzhyvanykh zhinochykh osobovykh imen mista Ternopolia u druhii polovyni XX stolittia* [The dynamics of commonly used female personal names in the city of Ternopil in the second half of the 20th century]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Movoznavstvo*. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni Volodymyra Hnatiuka. S. 277–280 [in Ukrainian].

THE DYNAMICS OF PERSONAL NAMES OF THE HORODOK VILLAGE OF THE KAMIN-KASHYRSKY DISTRICT OF THE VOLYN REGION (1860–2023)

Abstract. The study of the proper names of the inhabitants of villages and towns in order to identify specific features, regional characteristics of the Ukrainian proper name, including the development of the system of personal names of people in one Volyn village for almost two centuries, is an urgent and important task of Ukrainian anthroponymy.

The purpose of this article is an analysis of dynamics of the proper names in the village of Horodok, Kamin-Kashyrsky district, Volyn region. The task is to trace qualitative and quantitative changes in the nouns from 1860 to 2023. The material of the study is 242 names and 1853 of their uses, the sources are two household books of the village of 1948 and 2023.

An overview of the proper names' changes within three chronological sections (I – 1860–1939; II – 1940–1990; III – 1991–2023) showed that each period has its own unique onyms, although the common feature for all of them is the dominance of traditional Christian names (*Микола / Mykola* (66 names), *Анна (Ганна) / Anna (Hanna)* (65), *Іван / Ivan* (63), *Олександр / Oleksandr* (59), *Марія / Mariia* (58)). This can be explained by the late departure from the church tradition of choosing a child's name, after 1939. This is also related to the absence of anthroponyms dedicated to the revolutionary events of the early twentieth century in the village proper names, unlike the national proper names.

The common features with the national proper names include the loss of old names (*Калістрат / Kalistrat, Мотруна / Motruna*) and the impoverishment of the proper names (48 names identified 322 men and 39 names – 318 women) in the second period, as well as the expansion of the repertoire of the names through borrowings (*Евеліна / Evelina, Еріка / Erika, Ліана /*

Liana) and the return of the ancient Ukrainian names (*Дем'ян / Demyan, Тимофій / Tymofiy, Меланія / Melaniia, Серафима / Seraphyma*) in the third period. The borrowings mostly replenish the group of feminine proper names of the village (*Вероніка / Veronika* (2), *Каріна / Karina* (4), *Маргарита / Marharyta* (3), *Яна / Yana* (2) *Аделіна / Adelina, Божена / Bozhena, Емілія / Emiliia, Ніка / Nika, Суламита / Sulamita*), while the masculine remains traditional.

Thus, the proper names of village Horodok have both national and regional peculiarities and constitute a part of the anthroponymy of Volyn and Ukraine in general. It corresponds to the all-Ukrainian tendency to stabilize and develop one's own preferences.

Keywords: anthroponym, proper name of a person, most common names, rarely used names, frequency top ten names, dynamics of personal names.

© Кравченко Л., 2023 р.; © Борисюк А., 2023 р.

Людмила Кравченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна; lutwins@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-9043-566X>

Liudmyla Kravchenko – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Applied Linguistics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Kyiv, Ukraine; lutwins@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-9043-566X>

Аліна Борисюк – студентка Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна; alinka.borisuk@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-4032-7618>

Alina Borysiuk – student of the Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine; alinka.borisuk@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-4032-7618>